ÇITIR ÇITIR FELSEFE

21. BASKI

Brigitte Labbé - Michel Puech

BİLDİKLERİMİZ VE BİLMEDİKLERİMİZ

Resimleyen: Jacques Azam

günışığı kitaplığı

ÇITIR ÇITIR FELSEFE

Hayatı anlatan kitaplar

Dünya çocukları bu diziyi okuyor! Yaşamı ve dünyanın işleyişini anlamaya çalışan çocuklara, temel kavramları, doğru sorular sorarak düşündüren dizi, gerçek yaşamdan pek çok renkli örnekle dolu. Çocuklar, öğretmenler ve anne babalar, her kitapta farklı bir kavram üzerine birlikte düşünüyorlar, birlikte konuşuyorlar.

BİLDİKLERİMİZ VE BİLMEDİKLERİMİZ

Hayatta, vazgeçemeyeceğimiz bilgiler vardır. Konuşmayı, saymayı, okumayı, yazmayı bilmeden normal bir şekilde yaşamak, başkalarıyla iletişim kurmak olanaksızdır. Üstelik, hiçbir şey bilmeden, ilgimizi çeken mesleği ya da sporu nasıl seçebiliriz? Müziğin, resmin, tarihin ilgimizi çekip çekmediğini, yabancı dilleri konuşabilmenin iyi olup olmadığını nasıl bilebiliriz? Ne kadar çok şey bilirsek, o kadar çok seçeneğimiz olur ve çok daha özgür oluruz.

Dizinin altıncı kitabı, çocukların yaşamından ve karşılaştıkları olaylardan yola çıkarak, "bildiklerimiz"i ve "bilmediklerimiz"i tartışıyor.

günışığı kitaplığı

ISBN 978-975-6227-

ÇITIR ÇITIR FELSEFE

Brigitte Labbé - Michel Puech

BİLDİKLERİMİZ VE BİLMEDİKLERİMİZ

Resimleyen: Jacques Azam
Türkçesi: Azade Aslan

günışığı kitaplığı

İÇİNDEKİLER

Kurtuldu! 3
Bilmek neye yarar? 5
Bilmek... iyi de, neyi bilmek? 7
Tart mı, çörek mi? 9
Bilmek... özgür olmak için! 12
İmdat, 12 yıl okul var! 14
Keyif, daha fazla keyif 16
Ben, ben, ben! Ben biliyorum,
ben cevaplamak istiyorum! 18
Bilmemekten ödü patlamak 20
Daha fazlasını bilmek 22
Bay Çokbilmiş 24
Eleştirel zekâ 26
Taş atıcı 28
Alışkanlıklar 31
Heeey! Papağanlar! 33
Dâhilere güvenmeyelim! 35
Kapının arkasında ne var? 37

Kurtuldu!

Anton denizde yol alıyor. Sık sık yelkenle açılıyor ve buna bayılıyor. "Böyle giderse Amerika'ya varacağım," diye gülüyor. Gerçekten de o kadar hızlı gidiyor ve bundan öyle hoşlanıyor ki, artık sahili görmez olduğunun farkında bile değil. Ayrıldığı plajın gözden

kaybolduğunun da farkına varmıyor:

Uzakta, çok uzakta...

Bunu anladığında, hemen bir yarım dönüş yapıyor. Ama, karayı görmeden doğru yönde olduğunu nasıl bilebilir ki? Ya gitgide daha çok uzaklaşıyorsa? "Yanıma pusula almadığım için çok aptalım!" diye düşünüyor Anton. Telaşlanmamaya çalışıyor.

Gece oluyor, ilk yıldızlar beliriyor; ama hâlâ kara gözükmüyor.

Yıldızlar... Yıldızlar!!!

Bu, pusuladan da iyi! Anton, astronomi dersinde yıldızları tanımayı, kuzeyi, güneyi, doğuyu ve batıyı bulmayı öğrenmişti. Kurtuldu! İki dakikadan kısa bir sürede karanın yönünü buldu. Tabii ki, tamı tamına ayrıldığı plaja çıkamayacak, ama bu umurunda değil. Önemli olan karayı bulmak. Anton sahile ulaşacağından emin artık.

Gökyüzünü okumayı bilmesi Anton'u kurtardı. Yıldızların konumlarını öğrenmesi uzun zaman almıştı, çünkü bunu kavramak zordu. Ama bugün, bilgisi sayesinde karaya geri dönmeyi başardı.

Yine de abartmamak gerek. Kendimizi sık sık gece vakti denizin ortasında yapayalnız bulmayız, karayı her gün kaybetmeyiz; astronomi hakkında hiçbir şey bilmeden de yaşamamız mümkün! Peki, ya hiçbir şey bilmeden yaşayabilir miyiz?

Bilmek neye yarar?

Bilmek neye yarar? Karar vermeye. Çünkü, her zaman bildiklerimize dayanarak karar veririz.

Ali, bu yıl tiyatroya mı, karateye mi devam edeceğini düşünüyor. Ailesi, ikisine birden gitmesini istemiyor. Ama hiç değilse seçimi ona bırakıyorlar. Seçmek zor, çünkü ikisini de aynı ölçüde seviyor Ali.

"Arkadaşlarıma telefon etmem gerek. Eğer, Alis ve Robin tiyatroyu bıraktıysa,

oraya gitmek eskisi kadar eğlenceli olmaz.

Karateye gelince, Mert'in devam edeceğini biliyorum. Bu iyi, çünkü böylelikle yenilerin arasında tek başıma kalmam. Ayrıca karate öğretmenine de, eğer karateyi bırakmaktan pişman olursam, yıl ortasında geri dönüp dönemeyeceğimi soracağım.

Tiyatro öğretmeni konusunda da bilgi almalıyım: Eğer geçen yılki öğretmen yoksa, kesin bırakırım tiyatroyu."

Karar vermek için, Ali'nin birçok şeyi bilmesi gerekiyor: Derslerin saatleri, arkadaşlarının devam edip etmediği, sonradan kararını değiştirip değiştiremeyeceği, öğretmenin aynı olup olmadığı. Eğer hiçbir şey bilmezse, yazı tura atacak: Onun yerine seçimi kader yapacak.

Hiçbir şey bilmediğimizde, seçim yapmak da, karar vermek de olanaksızdır; bu durumda, bizim yerimize karar veren ya kader ya da başkalarıdır. O zaman, nehirde kendini akıntıya bırakmış bir

ceviz kabuğuna ya da havada rüzgârın kendini götürmesine izin veren bir balona benzeriz. Özgürlüğün tam karşıtıdır bu.

Bilmek... iyi de, neyi bilmek?

"Ong, gong, hing, gang."

"Ne? Bu zırvalık da ne demek oluyor?"

"Hiçbir şey, boş ver; o bütün hayatını gorillerle geçirdi, konuşmayı bilmiyor."

"50 kuruştan 2 simit, toplam 2 lira," dedi simitçi müşteriye. Simitçi, müşterinin hesap yapamadığını biliyor ve daha fazla kazanmak için bundan yararlanıyor.

"Al, işte adresim; bir daha şehre geldiğinde beni ziyaret etmeni çok isterim." Çok nazikçe bir davet, ama okumayı bilmiyorsak, mahalleyi, sokağı, evi bulmak hiç de kolay değil.

"Evet beyefendi, boş odamız var; şanslısınız, otel dolu değil. Lütfen, bu formu doldurun ve altını imzalayın." Evet ama, yazmayı bilmiyorsak bunu nasıl yapabiliriz ki?

Hayatta, vazgeçemeyeceğimiz bilgiler vardır. Konuşmayı, saymayı, okumayı ya da yazmayı bilmeden normal bir şekilde yaşamak, başkalarıyla iletişim kurmak, alışveriş yapmak olanaksızdır. Hem ayrıca, ülke ve dünya tarihini bilmek; olup bitenleri anlamamıza, kime oy vereceğimizi belirlememize, huzur içinde yaşamak için neyin önemli olduğunu kavramamıza, aynı hataları tekrarlamamaya çalışmamıza da yardımcı olur.

Tart mı, çörek mi?

Sofi pastaneye giriyor -Yarın doğum günü ve pastasını kendi seçecek. Ekler pastalara, keklere, çöreklere, tartlara, badem kurabiyelerine bakıyor... ve kararsız kalıyor.

Annesi onu, "Hadi, Sofi, seç artık; saatlerce bekleyemeyiz burada," diye sıkıştırıyor.

"Şey, bilemiyorum, seçmek zor; hiç görmediğim bir sürü pasta var, nasıl karar vermemi bekliyorsun ki?"

Hafiften sinirlenen annesi, "Yalnızca bildiklerin arasından bir seçim yapacaksın o halde," diyor.

Sofi de, "En iyisi hepsinin biraz tadına bakmak olurdu; böylece, hangisini en çok sevdiğimi bilebilirdim. Pastacıya, böyle yapmam mümkün mü diye soracağım," cevabını veriyor.

Pastacının Sofi'nin deli olduğunu düşüneceği ve annesinin de onu dışarı çıkarmak için kolundan çekiştireceği kesin tabii. Ama düşünürsek, Sofi'nin yapmak istediği hiç de aptalca değil. Ancak biliyorsak seçim yapabiliriz. Bilmediğimiz bir şeyi nasıl seçeriz ki?

Tezgâhın arkasında, pastacının çalıştığı mutfakta, Sofi'nin vitrinde görmediği başka pastalar bulunduğunu varsayalım. Onların hiçbir biçimde seçilme şansı yok: Varlığından bile haberdar olmadığımız bir şeyi nasıl seçebiliriz? Belki de Sofi, rüyalarının pastasının yanından bilmeden geçip gidecek!

Pastalar söz konusu olduğunda bu o kadar da önemli değil; ama hayatımızla ilgiliyse çok can

alıcı bir konu bu. Örneğin, hiçbir şey bilmeden, ilgimizi çeken mesleği nasıl bulabiliriz? Hiçbir spor dalını tanımıyorsak, sevdiğimiz sporu nasıl seçebiliriz? Eğer haklarında en ufak bir şey bile bilmiyorsak, hatta varlıklarından bile haberdar değilsek; müziğin, resmin, tarihin ilgimizi çekip çekmediğini, yabancı dilleri konuşabilmenin, kimya okumanın ya da yemek yapmanın iyi olup olmadığını nasıl bilebiliriz? Ne kadar az şey bilirsek, o kadar az seçeneğimiz olur. Çok fazla şey bildiğimizdeyse, çok fazla seçeneğimiz vardır.

Bilmek... özgür olmak için!

Bu yaz Henri, İtalya'ya gitti. Kâbus gibiydi! Hayatının en kötü tatiliydi. Henri ne zaman bir şey söylemek istese, annesine ya da babasına ihtiyaç duyuyordu. Lokantada sipariş veremiyordu. Kamp alanında ilk gece, tuvaletin anahtarını istemesi için babasını çağırmak zorunda kaldığında, kendini aptal gibi hissetmişti. Bekçiye isteğini anlatmak için, çiş yapan birini taklit etme cesareti gösterememişti. Sonunda, anne ve babasına bağımlı olmaya katlanamaz hale gelmişti artık!

Henri, kendini tamamen ailesine bağımlı bir bebek gibi hissetti. Çünkü bulunduğu ülkenin dilini konuşmayı bilmiyordu. İtalyanca konuşmayı bilseydi, kendini daha özgür hissederdi.

Bilmek, özgürlük sağlar: Karşıdan karşıya geçmeyi bilirsek, yalnız başımıza dışarı çıktığımızda ya da tek başımıza okula giderken kendimizi özgür hissederiz. Okumayı ve para saymayı bilirsek, yanımızda bir yetişkin olmadan alışveriş yaparken kendimizi özgür hissederiz.

Bebek emeklemeyi öğrendiğinde, başkalarının yerini değiştirmesini beklemesine gerek kalmaz; artık daha özgürdür. Yürümeyi öğrendiğinde, çok daha iyi olur. Koşmayı öğrendiğinde daha da iyi: Başkalarından kurtulabilir!

Öğrenmek ve bilmek, kendini özgürleştirmenin yollarıdır.

İmdat, 12 yıl okul var!

Bebekler, meme emmekten başka pek bir şey bilmez. Yeni doğmuş bir arının, yeni doğmuş bir insan yavrusundan daha akıllı olduğunu düşünebiliriz: Bal okulu diye bir şey yoktur, ama yine de arı, nasıl bal yapacağını bilir.

İnsan yavrusu ise öğrenir. Milyonlarca şey öğrenecek ve arıyı kısa zamanda geçecektir. Arı, hiçbir zaman doğduğunda bildiklerinden daha fazlasını bilmeyecektir. Uçuş tekniğini ya da çiçeklerin taçyapraklarına inmeden önceki yavaşlama şeklini geliştiremeyecektir. Uzaktan en güzel çiçekleri bulabilmek için dürbünü icat edemeyecektir... Arının bilgisi hiç değişmeyecek. Oysa, insanların bilgisi durmadan değişir, gelişir.

Biz insanlar, öğrenmek uğruna inanılmaz zaman harcarız. İlkokul için, lise için, üniversite için 9, 13, 17 yıl harcarız. Yalnızca anasınıfından lise sona kadar 13 yıl eder; günde yaklaşık 6 saatten hesaplarsak, bu da okulda geçirilmiş yaklaşık 13 bin 728 saat demektir! Sınıfta kaldıysak ya da özel bir eğitim alıyorsak, bu süre daha da fazla olabilir.

Öğrenmek uğruna okul dışında da çok zaman harcarız. Tabağımızdaki eti kesmeyi, yüzmeyi, yıkanmak için sabunu kullanmayı, günaydın demeyi, bovling oynamayı, krep yapmayı, bağcıkları bağlamayı falan öğrenmek için...

Keyif, daha fazla keyif

Yalnız başımıza bisiklete binebildiğimiz gün, harika bir gündür. Bilmiyorduk, öğrendik ve artık biliyoruz.

Tenis raketini doğru tutabildiğimizde, topa vurmayı başarıp, onu filenin üstünden karşıya geçirebildiğimizde ve biriyle karşılıklı oynayabildiğimizde bu bize zevk verir. Bilmiyorduk, öğrendik ve artık biliyoruz.

Tekerlekli patenle defalarca düştükten sonra her yere patenle gitmeye başlamak güzeldir. Bilmiyorduk, öğrendik ve artık biliyoruz.

"Bilmiyorum"dan "biliyorum"a geçmek bir zevktir. İyi ki de bu zevk var: Zevk, çaba göstermemize, bilmeyi istememize, öğrenmemize yardımcı olur. Bir şey öğrenmek her zaman keyif verir. Ama, eğer bir şey öğrendiğimizde zevk almıyorsak, kendi kendimize bunun normal olmadığını, hatta bir sorun olduğunu bile düşünebiliriz.

Ben, ben, ben! Ben biliyorum, ben cevaplamak istiyorum!

Bildiğimizi başkalarına göstermek de bir zevktir. Arkadaşlarımıza, anne ve babamıza, öğretmenlerimize...

"Öğretmenim, öğretmenim, ben biliyorum, ben biliyorum, ben cevap vermek istiyorum!"

"Bu haksızlık; şiirimi ezbere biliyordum, ama okuyamadım."

"Parmağımı kaldırdığımda öğretmen hiç beni seçmiyor; bu çok sinir bozucu."

Bir şeyi bildiğimizde, cevabı verememekten dolayı sinirlenir ve hayal kırıklığına uğrarız. Sıramızın üstünde, öğretmenin görmesi için parmağımızı olabildiğince yükseğe kaldırarak kıvranırız. Yetişkinler de kendi aralarında, bildiklerini birbirlerine göstermekten hoşlanırlar.

Bay Martin, Bay Sançez'e, "100 metrede dünya rekoru nedir, biliyor musunuz?"

diye sorar.

Bay Sançez, "Hayır," diye cevap verir.

Bay Martin, "9 saniye 79 salise," der.

Soruyu Bay Martin soruyor, bu nedenle sorunun cevabını aradığını düşünebiliriz. Ama hayır, cevabı gayet iyi biliyor o! Soruyu, sırf Bay Sançez'e bilgisini sergileyebilmek için soruyor. Bu, insan karakterinin bir yönüdür: Bilmeyi ve bildiklerimizi göstermeyi severiz. Bu normaldir ve bizi öğrenmeye teşvik eder.

Bilmemekten ödü patlamak

İnsanoğlu, tarihin başından beri biliyordu. Doğada ve dünyada olan şeyleri açıklamayı biliyordu. Milyarlarca yıl önce bile asla, "Dünyada hiçbir şeyi anlamıyoruz, hiçbir şey bilmiyoruz," demediler. Hayır, her çağda insanlar biliyordu: Kristof Kolomb, Hindistan'a gittiğini "biliyordu"; ama sonuç olarak kendini Amerika'da buldu! Bilginler, dünyanın düz olduğunu, aşağıda Cehennem, yukarıda Cennet olduğunu "biliyorlardı". Ama sonuçta, dünyanın yuvarlak olduğu keşfedildi ve artık Cehennem'in ya da Cennet'in nerede olduğunu "bilmiyoruz"!

Eğer insanlar hiçbir şey bilmediklerini düşünselerdi, hiçbir şey görmeden ilerlemek zorunda kalacakları bir karanlığın içinde yaşadıkları duygusuna kapılırlardı. Tabii, bu da onları çok korkuturdu.

Milattan önce 3000: İnsanlar; tanrıların olan biten her şeyi düzenlediğini, Güneş'i hareket ettirdiğini, geceleri Ay'ın ışığını yaktığını, fırtına, yağmur ve rüzgâr gönderdiğini biliyorlar.

Milattan sonra 1000: İnsanlar; Güneş'in kendiliğinden hareket ettiğini, yükseldiğini ve battığını biliyorlar; Ay'a ulaşmanın imkânsız olduğunu, insanın uçamayacağını ya da bir geminin suyun altında gidemeyeceğini biliyorlar.

2000: İnsanlar; Dünya'nın yuvarlak olduğunu ve Güneş'in çevresinde döndüğünü, Ay'a gidebileceğimizi, denizaltı ya da uçak yapmanın mümkün olduğunu biliyorlar.

3000: ?

4000: ?

Yine de, her zaman herkes için doğru olan şeyler bulunduğunu da biliyoruz:

2 + 2 = 4

Ay, Dünya'nın çevresinde döner.

Bir üçgenin üç kenarı vardır...

Ama bugün bildiğimiz halde, yarın daha iyi bileceğimiz de çok çok şey var.

Daha fazlasını bilmek

Sabrina, bir ağaç dalının üstündeki hayvanı inceliyor. Bunun bir kuş olduğunu sanıyor, ama ne cins bir kuş olduğunu görmek için fazla uzakta. Dürbününü çıkarıyor ve aslında dalda duranın bir sincap olduğunu fark ediyor! Hiç kıpırdamadığı için, ölü mü diye merak ediyor. Dürbünü yeterince güçlü değil. Bu yüzden, tekgözmercekli dürbünü alıp bakıyor: Sincap hareketsiz; çünkü patilerinin arasına bir fındık sıkıştırmış, onu kemirmeye hazırlanıyor.

Sabrina tekgözmercekli dürbünü daha iyi ayarlayınca, hiç de öyle olmadığını anlayıveriyor! Sincabın patilerinin arasındaki fındık değil –bir bebek sincabın küçücük kafası.

Sabrina'nın en başta bildiği hiç de yanlış değildi. Bir ağaç dalında bir hayvan olduğunu biliyordu. Doğru, ama o hayvan bir kuş değil –bir sincap. Yavaş yavaş, doğru, "daha doğru" oluyor. Sabri-

na, hâlâ aynı şeyi görüyor, ama başka bir şekilde. Yani, giderek daha iyi biliyor; yukarıda, ağacın üstünde neler olduğunu daha iyi anlıyor.

İnsan bilgisi böyle ilerler. Aynı şeylere bakarız. Ama onları farklı şekilde görmek için araçlar kullanırız: Daha küçük şeyleri görmek için mikroskop; daha uzağı görmek için aletler; deneyler, testler yapmak ve sonuçları denetlemek için makineler...

Bir yıl, yüz yıl, on bin yıl sonra, yine aynı şeyleri göreceğiz; ama farklı biçimlerde. Bilgimiz, gitgide daha doğru olacak.

Bay Çokbilmiş

Tolga, o gün çok sinirli bir şekilde eve giriyor.

Annesi, "Yeni arkadaşında iyi vakit geçirdin mi?" diye soruyor.

"Hayır, hem de hiç! Oraya bir daha asla gitmeyeceğim; o tam bir Bay Çokbilmiş. Çok aptal, onunla tartışmak imkânsız; her şeyi, ama her şeyi bir tek o biliyor."

Annesi, "Ama çok şey bilen insanlar ilginçtir," diye cevap veriyor.

"Her zaman her şeyi bilen insanlar beni yoruyor."

Tolga'yı anlıyoruz. Hiç kimse Bay ya da Bayan Çokbilmiş'ten hoşlanmaz. Her şeyi bildiklerinden her zaman emin olan insanlarla konuşmak asla keyif vermez. Üstelik bu kişiler, onlarla aynı fikirde olmadığımızda sinirlenirler. Herhangi bir şeyden söz ettiğimiz an, cevapları hazırdır; tabii ki, doğru cevap, tabii ki, başka cevap olamaz –Haklı olduklarından emindirler yani.

Eğer dünya, Bay ve Bayan Çokbilmiş'lerle dolu olsaydı, insan ateşi bulamazdı. Herkes, "Biliyoruz ki, iki taşı birbirine sürtmek, taşları yıpratmaktan başka işe yaramaz," derdi.

Her şeyi bildiğimizi düşünmek, hiçbir şey yaratmamanın en iyi yoludur.

Sorun da burada: Bir saniye için bile olsa, yanılabileceğimizi, bilemeyebileceğimizi düşünememek. Bu, Ben-Bilmem'lere dönüşmemiz anlamına gelmiyor. Bu, kuşkuya yer bırakmanın çok önemli olduğu anlamına geliyor.

Çünkü, kuşku duyduğumuzda araştırırız... ve ancak araştırdığımızda bir şeyler bulma şansımız vardır!

Eleştirel zekâ

Yine de, başkalarıyla aynı fikirde olmadığımızı söylemek her zaman kolay değildir.

Emma, Tom ve Peter, kış aylarında her çarşamba günü yaptıkları gibi, gölün üstünde buz pateniyle kaymaya gidecekler.

Liseden iki delikanlı onlardan önce gelmiş, patenlerini bağlıyor. Emma onlara, buzun yeterince sert olup olmadığı konusunda ne düşündüklerini soruyor. Emma biraz endişeli; çünkü önceki hafta bir kadın az kalsın boğuluyormuş. Göl yeterince donmamış, buz kırılmış ve kadın da donmuş suyun içine düşmüş. İnsanların uzattıkları sopayı yakalayacak kadar kıyıya yakın olmasaymış, batacak ya da donacakmış.

Delikanlılardan biri Emma'ya, "Dün gece termometre -12 dereceyi gösteriyordu; göl beton kadar sert. Emin olmasaydık buraya gelmezdik," diye cevap veriyor.

Tom, "Gerçekten emin misiniz?" diye ısrar ediyor.

"Boş ver!" diyor Peter. "Senin korkak ya da gerzek olduğunu sanacaklar."

Tom yine de kuşku duyuyor. Gruptan uzaklaşıyor, kayalara tırmanıyor, bulabildiği en büyük taşları topluyor ve onları olanca gücüyle göle fırlatmaya başlıyor.

Tom, büyüklerinin yalan söylediğini düşünmüyor. Yalnızca, "emin olmak" ile "haklı olmak" arasında fark olduğunu biliyor. Başkalarının bilgisini aynen kabullenmemek için cesaret gerekir. Hele ki, o başkaları; bizden yaşça büyük kişiler,

öğretmenler, yetişkinler, her şeyi biliyor görünen bilginlerse, daha da çok cesaret gerekir. Bu cesarete sahip olanlara, "eleştirel zekâsı" olanlar denir. Bunun; başkalarının canını sıkma zevki uğruna durmadan herkes hakkında kötü konuşanlarla, her şeyi eleştirenlerle, her şeyin boş ya da yanlış olduğunu söyleyenlerle hiçbir ilgisi yoktur. Böyle insanların "eleştirel zekâsı" değil, "kötü niyeti" vardır.

Eleştirel zekâya sahip olmak, kabullerden ve kesinliklerden kaçınmak demektir.

Keşifler, eleştirel zekâsı olanlar sayesinde yapılmıştır. Tekrar etmeyi reddedenler sayesinde... İyi bildiğimize inandığımız şeye alışmayı reddenler sayesinde...

Taş atıcı

Bütün bunlar, zamanımızı sürekli itiraz etmekle ve sorgulamakla geçirmemiz gerektiği anlamına gelmiyor elbette. Böyle bir davranışla, herkesi sinirlendirmemiz bir yana, hiçbir şey de yapmamış oluruz ve daha fazla bilgiye de ulaşamayız.

Tom bir taş atıyor, sonra ikincisini, ardından üçüncüsünü. Her şey yolunda, buz dayanıyor. Tekrar göle doğru inmeye karar veriyor; ama hâlâ küçük bir kuşkusu var. Attığı taşlar yeterince ağır mı, merak ediyor. Yalnızca kendisi 40 kilo geliyor zaten. Tom, spor çantasını alıp boşaltıyor; içini beş büyük taşla dolduruyor, sıkı sıkı kapatıyor ve bütün gücüyle göle fırlatıyor. Buz kırılıyor, bir delik oluşuyor ve taş dolu çantanın battığını görüyor Tom. Bir felaket olmadan önce diğerlerini uyarmak için telaşla koşuyor.

Tom kabul etmiyor. Ama kabul etmemekle kalmıyor. Kuşkusunu doğruluyor.

Şöyle demiyor: "Ben, buzun yeterince kalın olmadığını düşünüyorum." Onun yerine, bir varsayım yapıyor Tom: "Buz yeterince kalın değil!" ve varsayımını doğrulamaya karar veriyor.

Taşları atarak denemeler yapıyor. Sonra, başka bir varsayımda bulunuyor: "Buz kırılmıyor, çünkü taşlar çok hafif."

Denemelere tekrar başlıyor ve sonunda en baştaki varsayımının doğru olduğunu kanıtlıyor: Bugün buz pateni yapmak tehlikeli, çünkü buz yeterince sert değil.

İşte, eleştirel zekâya sahip olanların yaptığı budur: Varsayımlar öne sürer ve onları doğrulamaya çalışırlar. Düşündüklerinin ya da söylediklerinin doğru olduğunu kanıtlamaya çalışırlar. Böyle eleştirel zekâya, bilimsel zekâ da denir.

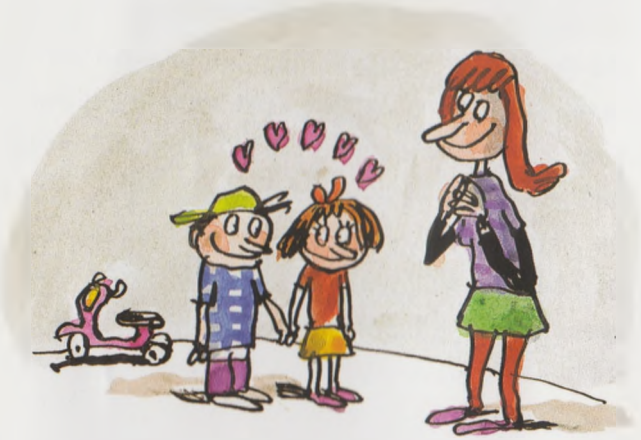

Alışkanlıklar

Bebek sandalyesinde oturan her bebek gibi, Nadya da küçük kaşığını yere atmaktan hoşlanıyor. Annesi kaşığı alıyor ve ona geri veriyor; Nadya aynı şeyi tekrar yapıyor, bu onu çok güldürüyor. Annesi, okuldan dönen Marlen'e kapıyı açmak için mutfaktan çıkarken, "Tamam, bu kez son!" diyor Nadya'ya. Nadya, kaşığı tekrar atıyor, onun kendisine bir kere daha geri verileceğini çok iyi biliyor. Ama bu kez, küçük kaşık düşmüyor! Sanki görünmez bir iple tavana bağlanmış gibi, havada asılı kalıyor! Bunun üzerine, Nadya başını çeviriyor ve oyun hamurunu eline alıyor. Kaşık düşerken iyiydi, ama artık hiç eğlenceli değil; başka şeyler yapma zamanı.

Nadya şaşırmıyor. Küçük kaşık havada asılı duruyor, e ne var bunda? Ama annesi ve Marlen bağırıyor, mutfakta hayaletler olduğunu ya da delirdiklerini düşünüyorlar! Nadya'yla ablası Marlen

ve annesi arasındaki fark şu; Marlen ve annesi, bir şey atıldığında, o şeyin yere düştüğünü o kadar çok kez gördüler ki, artık havaya atılan şeylerin yere düştüğünü biliyorlar. Bir şeylerin düştüğünü görmeye o kadar alışıklar ki, başka türlü olacağını hayal bile edemiyorlar. Oysa, Nadya çok küçük, her şeyi yeni yeni keşfediyor. Hiçbir alışkanlığı yok. Onun için her şey mümkün.

Tabii ki, bu uydurma bir öykü; dünyada kaşık gibi nesnelerin havada asılı durduğu hiçbir zaman görülmedi. Ama büyük keşifler, hep küçük

bir kaşığın havada asılı durması kadar inanılmaz şeylerdir. Büyük keşifler, her zaman, her şeyin mümkün olduğunu düşünen insanlar tarafından yapılır. Ama çoğu zaman, o kadar alışkanlık kazanmışızdır ki, bazı şeylerin farklı olabileceğini bir saniye bile düşünmeyiz. Öyle alışmışızdır ki, kendi kendimize soru sormayı unutabiliriz. Alışkanlıklar, aklı uyutur ve eleştirel zekâyı öldürür.

Heeey! Papağanlar!

Kaşığın neden düştüğünü kim biliyor? Gelecek sefer de yere düşeceğinin neden kesin olduğu-

nu kim açıklayabilir?

Herkesin bildiği, milyarlarca kez olan bir şeyin tekrar edeceğidir. Bu, bilgi değil. Bu, bir dersi hiçbir şey anlamadan ezberlemek gibidir. Ne anlama geldiğini bilmeden ezberleyebilir ve tekrar edebiliriz. Tekrar etmek, bilmek demek değildir. Öyle olsaydı, bir papağanın bir sürü şey bildiğini söyleyebilirdik: Ama o hiçbir şey bilmez, yalnızca tekrar eder.

Üstelik, bir şeyin bin kez tekrar ettiğini görmek, bunun her zaman böyle olacağını bildiğimiz anlamına da gelmez.

Diyelim ki, art arda yüz kez zar atmaya karar veriyoruz. Yüz kez arka arkaya 1 gelmeyecek. Biliyoruz, eminiz.

Oysa yanılıyoruz: Bu olabilir. Hiçbir şey zarın yüz kez arka arkaya 1 gelmesini engellemez; bu pekâlâ da mümkündür. Böyle bir şeyin hiçbir zaman olmama ihtimali yüksektir; ama asla olmayacağını bildiğimizi söylemek yanlıştır. Belki, milyarlarca yılda bir kez, tek bir kez, bu gerçekleşebilir.

Dâhilere güvenmeyelim!

Viktor'un anne ve babası oğullarıyla gurur duyuyor. Viktor'un, henüz beş yaşında, sözlük kullanmayı bildiğini fark ettiler. Viktor sözlükte, "domuz", "somurtkan" ve "köpük" sözcüklerini buldu. Anne ve babasının hayranlık çığlıklarına dayanamayan Marten, "Bu imkânsız," diye düşünüyor. "Ben bunu 7. ya da 8. sınıfta öğrendim; o daha anaokulunda! Kardeşimin bir deha olduğuna inanamıyorum."

Kardeşinden "kurt" ve "akrep" sözcüklerini bulmasını istiyor Marten. Viktor omuz silkip, oyununu oynamaya gidiyor. Marten bu işte bir tuhaflık olduğunu söylüyor kendi kendine.

Marten kuşkuya düşmekte haklı. Viktor sözlük kullanmayı gerçekten biliyor mu? "Domuz", "somurtkan" ve "köpük" sözcüklerini numara yapmadan, yardım almadan, rahatça bulduğu doğru. Ama Viktor'un bir yöntemi var: Sık sık ağabeyi-

nin sözlükle çalışmasını izlediğinden, "domuz"un domino resminin hemen altında olduğunu, "somurtkan"ın kocaman bir balık resminin tam altına rastladığını ve "köpük"ün de köpek resimleri bulunan sayfadan hemen sonraki sayfanın başında yer aldığını fark etmişti. Yani, sözcükleri resimleri arayarak buluyordu.

Viktor akıllı; ama sözlük kullanmayı bildiğini söyleyemeyiz. Çünkü kelimelerin nasıl dizildiğini, mantığın ne olduğunu anlamıyor. Bilmek, anlamaktır. Sözlüğün nasıl düzenlendiğini anladığı-

mızda, istediğimiz her sözcüğü kolayca buluruz. Ancak o zaman sözlükte sözcük aramayı "bildiğimizi" söyleyebiliriz. Toplama işlemini kavradığımızda, en büyük sayılarla en karmaşık işlemler dahil, her tür toplama işlemini yapabiliriz. Yalnızca 2 + 2'yi ya da 3 + 3'ü değil, toplamanın nasıl yapıldığını "biliriz".

Kapının arkasında ne var?

Uzay, gezegenler, evren, yıldızlar... hepsi insanlara çekici gelir. Çünkü bunlar bilinmezdir. Bilinmeyen çekicidir; anlama, araştırma, gidip görme isteği uyandırır. İnsanlar, Ay'a gitmek için milyarlar harcadı. Bir gün Mars'a, hatta çok daha uzağa gidebilmek için de para harcamaya devam ediyorlar. Bu, milyonlarca hayat kurtaracak bir aşıyı araştırmak kadar zorunlu ya da acil değil. Ama heyecan verici.

Bir tarafta bütün bildiklerimizin, diğer taraftaysa bütün bilmediklerimizin olduğunu hayal edelim. "Bildiklerimiz" tarafında rahat, güvende ve kendinden eminizdir. Ama bakmayı istediği-

miz taraf burası değildir. Orada olan her şeyi zaten biliyoruz! "Bilmediklerimiz" tarafında biraz endişeliyizdir, neler olacağını merak ederiz. Ama en çok bakmak istediğimiz taraf burasıdır! Bilgiyi aramamak olanaksızdır, çünkü bu duygu karşı konulmazdır.

Kapının arkasında bir gürültü duyduğumuzda, hemen meraklanır, gidip bakmak isteriz; bu duyguya karşı koyamayız.

İşte bu merak, bütün keşiflerin başlangıcıdır.

Brigitte Labbé uzun süre iletişim sektöründe görev aldıktan sonra çalışmalarını, karışık felsefi kavramları çocuklara aktarabilmek üzerine yoğunlaştırdı.

Michel Puech Paris'te Sorbonne Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde öğretim üyesi. Dizinin felsefi içeriğini denetledi.

ÇITIR ÇITIR FELSEFE

Hayatı anlatan kitaplar

İyi ve Kötü
Adalet ve Haksızlık
Gerçekten ve Yalancıktan
Oğlanlar ve Kızlar
Güzellik ve Çirkinlik
Bildiklerimiz ve Bilmediklerimiz
Savaş ve Barış
İş ve Para
Özgür Olan ve Olmayan
Doğa ve Kirlilik
Cesaret ve Korku
Mutluluk ve Mutsuzluk
Liderler ve Diğerleri
Başarı ve Başarısızlık
Haklar ve Ödevler
Ben ve Başkaları
Yaşam ve Ölüm
Beden ve Akıl
Zaman Çok ve Zaman Yok
Söz ve Sessizlik
Aşk ve Dostluk
Şiddet ve Şiddetsizlik
Diktatörlük ve Demokrasi
Küçükler ve Büyükler
İnanmak ve Bilmek

Çıtır Çıtır Felsefe 6 – **BİLDİKLERİMİZ VE BİLMEDİKLERİMİZ**
Yazanlar: Brigitte Labbé, Michel Puech
Resimleyen: Jacques Azam • Türkçe yayın editörü: Müren Beykan
Fransızca aslından Türkçeleştiren: Azade Aslan • Son okuma: Hande Demirtaş
Özgün adı: *Ce qu'on sait et ce qu'on ne sait pas* • © Éditions Milan, 2001
(300, rue Léon Joulin, 31101 Toulouse Cedex 9 France, www.editionsmilan.com)
Türkçe yayın hakları: Günışığı Kitaplığı, 2006 • Yayın hakları Milan Yayınevi'nden satın alınmıştır.
Tüm yayın hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz ve kullanılamaz.
1. baskı: Şubat 2007, 21. baskı: Haziran 2014 (Her baskı 2000'er adet yapılmıştır.)
ISBN 978-975-6227-46-6

www.gunisigikitapligi.com

Kapak uygulama: Bora Gürsel • Baskı öncesi hazırlık: Neslihan Özceylan
Baskı: Gezegen Basım [100 Yıl Mah. Matbaacılar Sitesi 2. Cad. No 202/A Bağcılar İstanbul (0212) 325 71 25. Sertifika 12002]
Günışığı Kitaplığı bir Mia Organizasyon Restorasyon Yayıncılık Ltd. Şti. kuruluşudur. • Sertifika: 1206-34-12439
Profilo Plaza, Cemal Sahir Sok. 26/28 B3 Mecidiyeköy 34387 İstanbul • Telefon: (0212) 212 99 73
Faks: (0212) 217 91 74 • E-posta: info@gunisigikitapligi.com